

ANALI

Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku
Sv. 29, str. 149-163, Zagreb – Osijek 2013.

Pregledni članak

UDK 070(091)(497.5Osijek)

Maja Glušac*
OSJEČKE NOVINE NEKADA I SADA

Sažetak

Početak novinstva u Osijeku označuje 1848. godina kada Osijek dobiva svoje prve novine, tiskane na njemačkom jeziku (*Der Volksredner für Vaterland, Freiheit und Gesetz, für Kunst, Gewerbe und Wissenschaft*), dok su svoje prve novine na hrvatskom jeziku (*Branislav*) Osječani dobili tek 1878. godine. U radu se opisuju obilježja novina tiskanih u Osijeku u prvoj polovici 20. stoljeća (*Narodna obrana* koja 1914. godine mijenja ime u *Hrvatska obrana; Hrvatski list*). Usporedbom sa suvremenom osječkom novinskom građom izdvajaju se i uspoređuju sličnosti i razlike novinskoga jezika i stila uvjetovane jezičnim i izvanjezičnim razlozima: opisuju se izrazi vremenskoga značenja i novinski naslovi.

Ključne riječi: osječke novine, novinski naslovi, izrazi vremenskoga značenja, vremenski prilozi

1. Uvod

Svake su novine važan i neizostavan izvor podataka o povijesti, politici, gospodarstvu, kulturi, književnosti i umjetnosti, ali i mnogim drugim oblicima života. Tako se i na brojnim stranicama osječkih novina, od samih početaka izdavanja novina u Osijeku sredinom 19. stoljeća do danas, mogu iščitati brojni događaji, važni ili manje važni za grad. U ovome se radu donosi kratak pregled povijesti osječkoga novinstva te se u suodnos stavljaju obilježja starih i suvremenih osječkih novina, osobito pri oblikovanju novinskih naslova. Jezičnom se analizom izdvajaju i uspoređuju obilježja novinskoga jezika svojstvena određenomu razdoblju, i to prije svega u izrazima vremenskoga značenja jer je vremenska lokalizacija, pored prostorne, sastavni dio svakoga novinskog članka.

2. Povijest osječkoga novinstva

Prve su novine u Hrvatskoj tiskane u Zagrebu 1771. godine na latinskom jezi-

* Dr. sc. Maja Glušac, Filozofski fakultet Osijek, L. Jägera 9, 31000 Osijek, adresa e-pošte: mglusac@ffos.hr

ku pod nazivom *Ephemerides Zagrabienae* (*Zagrebačke novine*). Kada se govori o našim prvim novinama, razlikuju se prve novine na hrvatskom jeziku od prvih novina na hrvatskom prostoru. Prvim se hrvatskim novinama smatraju *Il Regio Dalmata - Kraglski Dalmatin*¹ koje su izlazile u Zadru od 12. srpnja 1806. do 1. travnja 1810. godine. To su dvojezične talijansko-hrvatske novine, čiji je hrvatski dio bio prijevod onoga dijela talijanskoga teksta o kojemu je uredništvo smatralo najpotrebnije obavijestiti puk, kao što su različiti administrativni spisi i članci o političkom životu. Samo je jednom u hrvatskom dijelu lista objavljen prilog koji nije bio i na talijanskom jeziku, bila je to slavopojka *Pisma na čast i pohvalu cesara franceskoga i kralja našega imenom Napoleona I* (Horvat 2003: 47). Međutim, ne drže svi *Kraglski Dalmatin* prvim hrvatskim novinama; primjerice Božidar Novak smatra ih samo novinama “u kojima je dano dolično mjesto hrvatskom jeziku” (Novak 2005: 31), dok Ivo Hergešić pak izrijeком kaže: “Ne valja reći, da je ‘Kraljski Dalmatin’ prvi hrvatski list: ovo su talijanske novine s hrvatskim prijevodom...” (Hergešić 2005: 27), te dodaje: “Da je ‘Kraljski Dalmatin’ zapravo talijanski list, vidi se i po hrvatskom prijevodu, koji je u većini slučajeva tako doslovan, da vrijeđa oko i uho, a pun je bizarnih kovanica.” (Hergešić 2005: 29).

Želja za pokretanjem novina na hrvatskome jeziku nije bila rijetkost početkom 19. stoljeća², ali zahvaljujući upornosti i sretnom spletu društvenopolitičkih okolnosti, tek je Ljudevit Gaj uspio izdati novine i časopis na hrvatskom jeziku: dakle prve novine na hrvatskome jeziku, *Novine horvatzke*, izlaze dvadeset i devet godina poslije *Kraglskog Dalmatina*, 6. siječnja 1835. godine, a četiri dana poslije izlazi i prvi broj stalnog književnog priloga *Danicza*.

I povijest Osijeka bilježi nekoliko ranijih, ali neuspjelih pokušaja izdavanja novina; primjerice, osječka je obitelj Divald više puta tražila dopuštenje za izdavanje novina, ali je Ugarsko namjesničko vijeće smatralo da će teško moći nadzirati glasilo u udaljenom Osijeku. Fridrih Zink kao upravitelj Divaldove tiskare 1813. godine tražio je dozvolu za izdavanje *Tjednika za sve staleže u Osijeku i okolici s obavještajnim listom*, koji je trebao izlaziti na njemačkom kao *Wochenschrift für alle Stände in Esseck und der umliegenden Gegend. Nebst einem Inteligenz-Blatt*. Odobrenje nije dobiveno ni tada (s obrazloženjem da ima već dosta časopisa), ni kasnije, 1835. godine, kada je Alojzije Martin Divald pokušao s izdavanjem *Tjednika o Osijeku i za Osijek*, glasila koje je na njemačkom jeziku (kao *Wochenblatt von und für Essek*) trebalo donositi privredne članke. Divald je odbijen s obrazloženjem kako “imovina molitelja nije dovoljno jamstvo za pretplatnike” (Malbaša 1978: 25).

1 Usp. Horvat (2003: 46)

2 Prije Gaja novine na hrvatskome jeziku pokušali su pokrenuti Danijel Bogdanić, Antun Nagy i Đuro Šporer (vidi: Horvat 2003: 42-55).

Početak novinstva u Osijeku označuje 1848. godina kada Osijek dobiva svoje prve novine, i to tiskane na njemačkom jeziku, bio je to *Der Volksredner für Vaterland, Freiheit und Gesetz, für Kunst, Gewerbe und Wissenschaft* (Pučki govornik za domovinu, slobodu i zakon, za umjetnost, obrt i znanost), glasilo njemačkog građanstva koje je simpatiziralo Mađare i mađarske zakone. Drugu su polovicu 19. stoljeća u Osijeku obilježile novine na njemačkom jeziku – jer je njemačko stanovništvo u to vrijeme u Osijeku činilo većinu, a njemački je jezik bio jezik svakodnevice, građanstva i kulturnih događanja. Važnost se osječkog novinstva ogleda i u činjenici da su upravo tu, u Osijeku, 1869. godine tiskane i prve hrvatske ilustrirane novine *Esseker Allgemeine illustrierte Zeitung*. Iako je do pojave prvih osječkih novina na hrvatskome jeziku u Osijeku izlazilo čak šest novina na njemačkom jeziku (*Der Volksredner, Esseker Lokalblatt und Landbote, Die Drau, Esseker Allgemeine illustrierte Zeitung, Slavonia, Esseker Zeitung*), ipak se ne smatra da je njemački utjecaj bio izrazito negativan i usmjeren zatiranja hrvatske samosvijesti:

“Prije bi se moglo reći, koliko god to odudaralo od do sada uvriježenog mišljenja, da je njemački tisak djelovao u pravcu kulturnog osvješćivanja Hrvata i njihovog tješnjeg povezivanja s ostalim (južno)slavenskim narodima.” (Obad 1989: 33)

Svoje prve novine na hrvatskom jeziku, *Branislav*, Osječani su dobili 1878. godine, trideset godina poslije *Der Volksrednera*, odnosno četrdeset i tri godine nakon Gajevih *Novina*. O važnosti *Branislava* za Osijek M. Vinaj kaže:

“U vrijeme kada je izlazio, bio je jedini izrazito opozicijski list na hrvatskom jeziku. obraća se svima i piše za sve, želeći gradu pomalo izdvojenom od ostatka domovine, loše prometno povezanom i sa slabom rodoljubnom svijesću probuditi osjećaje pripadnosti hrvatskom narodu, upravo pred predstojeće izbore. Zato se obraća na hrvatskom jeziku, braneći slavu raskomadane domovine.” (Vinaj 1993-1995: 250)

Branislav je donosio različite teme: od događaja na bosanskom bojištu, izbora, skupoće koju je u gradu i okolici izazvalo mnoštvo vojske, do zbivanja u saboru, domaćih svakodnevnih vijesti, povijesnih rasprava, izvješća o najvažnijim događajima u drugim gradovima, zatim i najave, očitovanja, javne zahvale, natječaje, javljanja čitatelja, tečajnu listu s bečke burze, reklamne poruke. Međutim, unatoč aktualnosti lista, Osječani ga nisu dobro prihvatili jer “oni koji su čitali novine imali su svoj list *Die Drau*, oni kojima je *Branislav* bio namijenjen, jednostavno nisu razumjeli njegove rečenice.” (Vinaj 1993-1995: 254). Istraživanja su pak dokazala kako baš *Branislav*, usprkos slaboj prometnoj povezanosti Osijeka s ostatkom domovine, “svojim jezikom potvrđuje besprijekornu jezičnu povezanost s ostatkom domovine” (Mlikota 2011: 87) jer se svojim čitateljima obraća jezikom razvijene zagrebačke filološke škole.

Procvat se osječkog novinstva dogodio u prvom desetljeću 20. stoljeća, kada su se uz velik broj novina na njemačkom jeziku tiskale i novine na hrvatskom jeziku³. Novine toga razdoblja javno su isticale svoje političko i stranačko određenje, podnaslovima se određujući kao glasila političkih stranaka te međusobno žestoko polemizirajući. Treba svakako istaknuti važnost prvoga osječkoga dnevnika na hrvatskome jeziku, *Narodnu obranu* (koja je 1914. promijenila ime u *Hrvatska obrana*), koja je pridonosila povezivanju Osijeka i Slavonije s političkim, gospodarskim i kulturnim životom Hrvatske. Budući da je od početka izlaženja (od 16. studenoga 1902. godine) težila pružanju otpora germanizaciji i mađarizaciji u Osijeku, *Narodnoj se obrani* pripisuje “zasluga udaranja prvih stvarnih temelja nacionalnom pokretu i buđenju u Osijeku.” (Novak 2005: 57). O promjeni imena *Narodna* u *Hrvatska obrana*, ravnateljstvo Prve hrvatske dioničke tiskare u 214. broju koji je izašao 10. rujna 1914. godine navodi: “Našli smo se potaknuti promijeniti naslov našega lista, koji će se mjesto “Narodna obrana” od sad zvati “Hrvatska obrana”. Duh i pravac lista ostaje naravski nepromijenjen.” Kao dnevnik, list je izlazio sve do 1922. godine, kada postaje tjednik i izlazi do 1932. godine.

Dugogodišnjim se izlaženjem odlikuje i *Hrvatski list* koji je izlazio od 1920. do 1945. godine, a kontinuitet izdavanja osječkih novina nastavlja nasljednik *Hrvatskoga lista*, informativno-politički dnevni list *Glas Slavonije* (u *Glasovu* impressumu stoji da je list utemeljen 4. siječnja 1920. kao *Hrvatski list*). Za razliku od mnogobrojnih novinskih izdanja u prvoj polovici 20. stoljeća, druga polovica 20. stoljeća bilježi samo izdavanje *Glasa Slavonije*, koji izlazi i danas. U Osijeku je od rujna 2000. do studenoga 2006. godine izlazio još i *Osječki dom*, koji tada postaje *Slavonski dom* i izlazi do Božića 2009. godine. Suvremeni čitatelji novinske vijesti sve češće prate i na mrežnim novinskim stranicama (www.glas-slavonije.hr), ali i na raznim osječkim portalima (npr. www.osijek031.com, www.osijek-online.com, www.osijek-danas.com), te na društvenim mrežama.

3. Obilježja osječkih novina

Od početka novinske djelatnosti u nas sve do kraja 19. stoljeća, pristup je novinstvu časopisno-ideološki⁴: novine se časopisno oblikuju, neredovito izlaze, namijenjene su uskom krugu ljudi te se miješaju političke, kulturne, gospodarske i književne vijesti. Za razliku od takvoga, tzv. *časopisnoga novinstva* (Vinaj 2003: 10), početkom 20. stoljeća, slomom Khuena Hedervarya 1903. godine, počinje

3 Cjelokupan popis novina koje su izlazile u Osijeku od 1848. do 1945. godine, ukupno šezdeset i četiri naslova, vidi: Vinaj (2003.)

4 O različitim pristupima novinstvu, časopisno-ideološkom i obavijesno-političkom, vidi Horvat (2003.)

novo doba u razvitku novinstva. Pod utjecajem novih političkih, ekonomskih i društvenih snaga i jačanjem političke oporbe, hrvatsko je novinstvo poprimilo nove oblike te je pristup novinstvu obavijesno-politički: nastaju promjene u koncepciji lista, novine postaju zaokupljene nacionalnom i stranačkom politikom te političke vijesti dobivaju prednost i dolaze na naslovnicu. Svemu je pridonijelo i rađanje novih tiskara i tehničko osuvremenjivanje novina. Novine toga razdoblja javno su isticale svoje političko i stranačko određenje, podnaslovima se određujući kao glasila političkih stranaka te međusobno žestoko polemizirajući.

Unatoč prevlasti stranačkih listova s političkim pristupom i informativnom ulogom, neke su novine bile tematski određene samo za pojedina područja pa se već iz podnaslova novina moglo saznati njihovo glavno područje zanimanja; primjerice *Samostalnost*, izvanstranački hrvatski list za politiku, gospodarstvo, trgovinu i promet, socijalnu i komunalnu politiku te pučku prosvjetu (1918.), *Viestnik Županije virovitičke*, list za unapređenje javne uprave i društvenog života (1892. – 1932.), *Osječka tribina*, nezavisno glasilo za privredna, socijalna, kulturna i sva ostala pitanja javnog života (1933.).

Objavljivali su se i sadržaji kojima su nastojalo zabaviti čitateljstvo: feljtoni, reportaže, književna djela (npr. romani u nastavcima), a kasnije se uvode i posebne rubrike namijenjene određenom sloju čitateljstva (npr. rubrike o modi i kulinarstvu ili *Dječje izdanje Hrvatskoga lista*). Iz osječkih su tiskara redovito izlazili i humoristični, satirični listovi kojima se na poseban podrugljiv, ironičan i šaljiv način kritizirala svakodnevnica. Iako su uglavnom bili stranački neopredjeljeni, u njima se osjećala snažna društvena angažiranost pa su često zbog svoje izravnosti bili zabranjivani.

Usporedi li se grafičko oblikovanje novina prve polovice 20. stoljeća sa suvremenim izdanjima, zamjećuju se velike razlike. Potvrđuje se to ponajprije u novinskim naslovima, vizualno najistaknutijim dijelovima novinskoga teksta. Budući da imaju velik utjecaj na čitatelje, o zanimljivosti naslova često ovisi hoće li čitatelj pročitati članak. Stoga im je i uloga dvojaka: pragmatičku ulogu ostvaruju privlačenjem pozornosti čitatelja, a obavijesnu sažetom iznošenjem osnovne misli članka koji slijedi. Naslovi na naslovnicama *Narodne obrane* i *Hrvatskoga lista* imaju glavnu obavijesnu ulogu te su odmah popraćeni pripadajućim tekstom. Kod suvremenih novina, osim pragmatične i obavijesne, naslovi na naslovnici imaju i reklamnu ulogu: sažetošću, jednostavnošću i ekspresivnošću naslova te bojom i fotografijom privlače pozornost i pozivaju na listanje novina; naslov i podnaslov s naslovnice redovito se proširuju u unutarnovinskom tekstu, a svi zajedno čine slojevitom cjelinu čije su sastavnice povezane jezično i značenjski.

Razlike su očite i u grafičkim rješenjima naslova u unutrašnjosti novina. U starim novinama naslov je rubrike redovito postojao kao nadnaslov, a ostali su naslovi članaka unutar te rubrike pisani dvojako: kao prva rečenica teksta oti-

snuta debljim slovima iza koje je redovito stajala točka (što je bilo propisano i onodobnim pravopisnim pravilima) ili kao debljim slovima otisnut početak prve rečenice članka: *Hrvatsko slavlje u Vukovaru*. (HL, 1922., br. 152); „**Matica Hrvatska**“ *javlja, da će knjige Matičine biti za koji dan sasvim gotove...* (NO, 1904., br. 54).

U naslovima s početka 20. stoljeća uglavnom nije bilo nadnaslova ni podnaslova kojima bi se točnije odredila tema članka. U naslovu se navodila samo osnovna tema, a osim smještanjem u odgovarajuće rubrike, sadržaj se članka u naslovu točnije označavao isticanjem primatelja poruke, tj. onih kojima je vijest upućena: *Vlastnici pasa upozoruju se, da podignu marke za svoje pse za ovu godinu*. (NO, 1904., br. 22), *Pažnja obrtnicima!* (HL, 1913., br. 152) ili određivanjem mjesta (lokaliziranjem): *Iz Njemačke*. (NO, 1902., br. 1), *Sitnica iz Broda*. (NO, 1904., br. 16).

Podnaslovi su češći u *Hrvatskom listu*, a u ulozi su svojevrsnog sažetka novinske vijesti. Primjerice, glavni je naslov *Osječanka na plesnim večerima* popraćen s čak sedam podnaslova: *Osječanka je u svemu stalna. – Radi sve po programu. – Pleše svaki ples i u svakoj zgodi. – Ona ples ne zna definirati, ali osjeća sve njegove čari. – U kavani traži mjesto što bliže mjestu za plesanje. – Uvijek je u pratnji. – Za vrijeme, kad pleše, malo govori, ali se uvijek sretno smiješi*. (HL, 1927., br. 8).

Stilska se obilježja naslova s početka 20. stoljeća ne razlikuju znatno od suvremenih. Pozornost se čitatelja najčešće privlači ekspresivnošću upotrijebljenih riječi i jezičnim sredstvima koja su vizualno vrlo uočljiva (uporabom crtice, dvo-točja, trotočja i navođenjem brojčanih podataka): *Misteriozno umorstvo*. (NO, 1905., br. 283), *Policija istražuje misteriozno stradavanje dječaka iz Črnkovaca* (GS, 11. 3. 2010.), *Na putu do slave – umrla* (HL, 1936., br. 22), *Umjesto igre dobio – drva!* (GS, 18. 11. 2013.), *Na 266 godina tamnice osuđen*. (NO, 1902., br. 20), *U Bosni djeluje čak 200 sekta!* (GS, 18. 11. 2013.), *Humanitarna akcija Caritas: Kruh za poslije* (GS, 18. 11. 2013.), *Njemačka posreduje...* (HL, 1940., br. 53), *Još da prorade napadači...* (GS, 11. 3. 2010.). U suvremenim se naslovima pozornost čitatelja privlači i zagradama u kojima se sučeljava sadržaj te grafičkim mogućnostima oblikovanja teksta – velikim tiskanim slovima i bojom: *Gledati i (možda) nešto kupiti* (GS, 11. 3. 2010.), *MONSTRUOZNO divljanje nad životinjama u Vinkovcima* (GS, 5. 3. 2010.).

Razlika među naslovima s početka dvaju stoljeća u uporabi stilskih figura nije velika. Stilskih je figura malo, ali se ipak može reći da su naslovi s početka 21. stoljeća, u odnosu na one s početka 20. stoljeća, stilogeniji. U izricanju takvih obilježja među suvremenim se naslovima razlika temelji na žanrovskoj i tematskoj pripadnosti novinskih vijesti.

4. Izrazi vremenskog značenja i vremenski prilozi – odnos prema jezičnim normama

U odnosu na druge stilove hrvatskoga jezika, publicistički se stil opisuje kao “najživlji funkcionalni stil, stil u kojemu se najbolje pokazuje živost i aktualnost pojedinih jedinica, stil koji normu najbolje ovjerava i najlakše razara, stil u kojemu se najbolje pokazuju mjesta na kojima norma postaje upitnom ili situacije u kojima normativno pravilo ostaje (postaje) mrtvo slovo na papiru.” (Frančić, Hudeček, Mihaljević 2005: 247)

Navedeno će potvrditi jezik i stil osječkih novina prve polovice 20. stoljeća: promatraju se besprijedložni izrazi vremenskoga značenja te vremenski prilozi u odnosu na različite jezične norme, kao i u odnosu na publicistički stil.

4.1. Besprijedložni vremenski izrazi

Od besprijedložnih vremenskih izraza u nesuglasju je s vukovskim jezičnim propisima u osječkim novinama prve polovice 20. stoljeća bila uporaba izraza u instrumentalu: normom se hrvatskih vukovaca uporaba atributa uz instrumental imenice vremenskoga značenja smatra nepravilnom te se izraze kao što su *onim časom* i *ranim jutrom* preporučuje zamijeniti akuzativnim izrazima ili različitim prijedložnim izrazima (*onaj čas*, *u rano jutro*): “Imenice u instrumentalu vremena stoje same, bez pokretne riječi uza se, zato su pogreške *svakim danom*, *godinom 605*.” (Maretić 1963: 594). Međutim, promatrana građa potvrđuje instrumentalne izraze s atributima, i rjeđe bez njih, cijelom prvom polovicom 20. stoljeća: *Trajekt-promet kod Gomboša obustavljen je jučerašnjim danom...* (NO, 1902., br. 12), *Već ranim jutrom lepršale su se mile boje crven-biela-plava...* (HL, 1944., br. 97). Neutemeljenost Maretićeva protjerivanja vremenskog instrumentala potvrđuju i književnici 19. i 20. stoljeća (I. Kozarac, M. Begović, S. Kolar, J. P. Kamov, V. Novak, D. Šimunović i drugi). Može se pretpostaviti da je velika učestalost uporabe navela i T. Maretića da u trećem izdanju svoje *Gramatike* uporabu atributa uz imenicu u instrumentalu više ne smatra pogreškom.

Nepravilnim su se smatrali i instrumentali vremenske mjere (*mi smo godina-ma čekali*) (Maretić 1924: 198) koji se trebaju zamijeniti akuzativom (*mi smo godine čekali*). Zastupljenost instrumentalnih izraza vremenske mjere pokazuje kako se osječki novinski jezik nije pridržavao propisanih normativnih određenja: rabe se učestalo cijelom prvom polovicom 20. stoljeća: *...što je po vrijednosti barem donekle ravnopravno žutoj kovini, za koju se ljudi stoljećima toliko bore...* (HL, 1944., br. 67).

Instrumentale imenica *početak*, *polovica*, *sredina*, *kraj*, *konac*, *svršetak*... prave genitivom imenice vremenskoga značenja (npr. *početkom stoljeća*), hrvatski

su vukovci (Maretić 1924.; Florschütz 1940: 237) smatrali negramatičnom uporabom besprijedložnoga vremenskog instrumentala koju treba zamijeniti uporabom prijedložnih izraza (*na/u/o početku stoljeća*). Međutim, odnos se prema poprijedloženim instrumentalima promijenio jezičnom normom u vrijeme NDH. Osječki novinski jezik pak potvrđuje učestalu uporabu takvih vremenskih izraza: *...da se početkom sljedećeg mjeseca priredi zabava...* (NO, 1907., br. 6), *Prvi se troplošnjak ima izručiti krajem listopada*. (HO, 1915., br. 222), *Sredinom veljače o. g. obavijestio je jedan ugledni švedski veleobrtnik sovjetskog poklisara u Stockholmu gđu Kolontaj, da je stigao...* (HL, 1944., br. 52). Negativan se odnos prema vremenskom instrumentalu u suvremenom jeziku promijenio te se on više ne smatra nepravilnim⁵.

4.2. Vremenski prilozi

I uporaba vremenskih priloga potvrđuje da se jezik osječkih novina prve polovice 20. stoljeća nije strogo pridržavao propisanih jezičnih normi hrvatskih vukovaca, kao i to da se norma ne može mijenjati preko noći. Dokaz su tomu vremenski prilozi koji su dio jezične norme druge polovice 19. stoljeća, ali i pojedini prilozi koji su se unatoč stilskoj obilježenosti u uporabi zadržali i u suvremenom jeziku. Iako su mnogi vremenski prilozi vukovskom jezičnom normom osuđivani na protjerivanje, osječke novine prve polovice 20. stoljeća potvrđuju njihovu uporabu: to su prilozi na *-ice* i *-ce*, prilozi nastali popriloženjem pridjeva srednjeg roda neodređenoga oblika (*dnevno, tjedno...*), ali i brojni drugi vremenski prilozi (*maločas, svakodnevno, stalno, doskora, nekoč, istom, vazda, netom, skoro...*). Uporaba se većeg dijela spomenutih priloga može promatrati kao jezično naslijeđe zagrebačke filološke škole. U suvremenom se jeziku više ne upotrebljava, ili su stilski obilježeni, mnogi vremenski prilozi potvrđeni starijom osječkom

5 Jezični priručnici s kraja 20. i početka 21. stoljeća nisu ujednačeni u određenjima: “Ima gramatičara koji instrumental nekih imenica u vezama kao što su (...), *početkom veljače*, (...), *povodom vašeg imendana*, *prilikom dolaska*, (...), *tijekom godine*, (...) smatraju prijedlozima. Iako je takva upotreba veoma bliska prijedlozima, ipak to nisu prijedlozi, nego imenice.” (Babić i dr. 1991: 725). Međutim, autori ipak napominju da su “Instrumentali vremena *početkom, krajem, sredinom, povodom* (...) danas [su] na putu da postanu prijedlozi, jer su, imajući uvijek uza se kao atribut genitiv imenice koja im je upotpunjavala značenja, izgubili značenje samostalne riječi” (Babić i dr. 1991: 476). U ostalim se novijim opisima spomenuti oblici smatraju prijedlozima te se određuju obilježjem publicističkog i administrativnog stila (Barić i dr. 1999: 183-193; Silić, Pranjković 2005: 243). Ni suvremeni rječnički opisi nisu precizni: unatoč primjerima koji pokazuju prijedložnu uporabu u rječniku se V. Anića, kao i u *Hrvatskom enciklopedijskom rječniku*, oblici *početkom, prigodom* i *prilikom* određuju kao prilozi.

novinskom građom (*domala, doslije, drugda, kasnije, najednoć, nigda, odsele, onomadne, ovčas, skorice, sveđ, ujednoć...*).

4.2.1. Prilozi na *-ce*, *-ice*, *-imice*

Uporaba se priloga na *-ce*, *-ice* i *-imice* u prvoj polovici 20. stoljeća može promatrati kao jezično naslijeđe zagrebačke filološke škole koje se odupiralo normativnim ograničenjima hrvatskih vukovaca. Iako A. Veber opisujući priloge u *Slovnici* (1871:77-78) normativno ne ograničuje niti preporučuje njihovu uporabu, sama činjenica da uopće spominje priloge na *-ice* potvrđuje da su bili dio norme. Njihovu normativnost potvrđuju i rječnici, primjerice A. Parčić (1901.) bilježi priloge *danomice, dnevice, godimice, iznovice, prigodice, skorice, svednevice...*

Razloge normativnih neprihvatanja priloga koji završavaju na *-ice* i *-ce* prije svega treba tražiti u njihovoj tvorbi. Priloge s tim "osobitim nastavcima" T. Maretić (1963: 525) naziva *jezičnom novotvorinom*, a njihov nastanak objašnjava postojanjem imenica kao što su **obzirca* ili **novica*, od kojih su sačuvani samo genitivi jednine, i to s prijedlogom (*bez obzirce* → *bezobzirce*, *iz novice* → *iznovice*); analogijom su nastajali novi prilozi (Maretić, 1888: 231-232). Takve je priloge T. Maretić (1924: XIV) nazivao i *zališnim neologizmima* "koje su književnici bez potrebe skovali.". Među njima navodi i vremenske priloge *godimice* i *prigodice*. Temeljeći svoj jezični purizam na narodnom jeziku, tj. štokavskom dijalektu, smatrajući spomenute oblike kajkavizmima, Maretić (1888: 230) navodi da "u narodu ima za njih dobrih i običnih reči" te preporučuje njihovu zamjenu.

Prema mišljenju M. Divkovića (1889: 52), spomenuti su prilozi oblici genitiva načina koji su nastali od imenica koje se više ne upotrebljavaju u nominativu (npr. *nemilica* → *nemilice*). Povezanost s genitivom načina nalazimo i u Miklošičevoj sintaksi čemu se T. Maretić (1888: 231) protivio jer u slavenskim jezicima nema potvrda da se genitivom izricao način. Različitoga je mišljenja o njihovu nastanku i S. Ivšić (1970: 340-341). Polemizirajući s T. Maretićem, S. Ivšić navodi da takvi prilozi nisu nastali od imenica, nego prema priložima na *-ici* i *-icej* od kojih je postalo *-ici*, *-icu*, *-icom*, a zatim dočetak *-ice*:

"Kako se ne može opravdano misliti da *iznenatke* postaje od *iz nenatke*, ne može se misliti ni to da, na primjer, *bezobzirke* postaje od *bez obzirke*. Zašto se nekadašnje *-icu*, *-icom* okrenulo na *-ice*, a *-ka* u *-ke*, može se različito nagađati; *-ke* je moglo postati prema priložima na *-e*, npr. *mučke* : *muče*." (Ivšić 1970: 341)

M. Turk (2002: 63) pak smatra da se tvorba spomenutih priloga mora povezati s njemačkim jezikom i dočetcima *-weise* i *-lich*. U *Jezičnom se savjetniku s gramatikom* (Pavešić 1971: 406) nastavci *-ice* i *-ce* smatraju dodatnim priložnim

nastavcima koji se dodaju gotovim složenim prilogima te se njima jače ističe okolnosno značenje.

Bez obzira na način tvorbe, te unatoč Maretićevu otporu prema prilogima s dočetcima *-ice* i *-ce*, osječke novine prve polovice 20. stoljeća potvrđuju njihovu veliku učestalost. Osim toga, prilozi na *-ice* i *-ce* bili su uobičajeni i u književnom jeziku prve polovice 20. stoljeća, primjerice, u djelima Ivana Kozarca nalazimo *danomice*, *svednevice*, *svagdanice*, *časimice*. Vremenske priloge na *-ice* i *-ce* nalazimo i u djelima mnogih drugih hrvatskih književnika toga vremena: M. Begovića, S. Kolara, V. Nazora, J. Kosora, K. Š. Gjalskog, I. G. Kovačića, I. Vojnovića, D. Šimunovića i drugih. Međutim, treba napomenuti da su vremenski⁶ prilozi na *-ice* i *-ce* u novinskoj građi mnogo učestaliji u prvim dvama desetljećima 20. stoljeća, a s vremenom se njihova uporaba smanjuje.

U starim su osječkim novinama zabilježeni sljedeći vremenski prilozi: *danimice*, *dnevice*, *isprvice*, *iznovice*, *neprestance*, *skorice*, *zgodimice*, *prigodice*, a najučestalije se javljaju prilozi *danomice* i *godimice*.

Prilozi *danomice*, *danimice* i *neprestance* ne navode se u Broz-Ivekovićevu rječniku (1901.), a prema mišljenju V. Rožića (1913: 17) prilog *danomice* nepotreban je neologizam koji treba zamijeniti izrazima *svaki dan* ili *dan na dan*. Međutim, T. Maretić (1924: 13, 66) uz priloge *danimice* i *neprestance* prihvatljivim smatra i spomenuti prilog *danomice*, a sva se tri priloga potvrđuju i u Akademijinu rječniku (1884-1886, II: 208-209; 1917-1922, VIII: 25).

Ostale priloge T. Maretić smatra nepravilnima prema dvama kriterijima: prvo, prosuđuje njihovu prihvatljivost prema (ne)zastupljenosti u Akademijinu rječniku⁷: umjesto priloga *godimice*, koji nije zapisan ni u Akademijinu ni Broz-Ivekovićevu rječniku, prema njegovu je mišljenju bolje upotrijebiti besprijedložni izraz *svake godine*, a priloge *zgodimice* i *prigodice*, koji također nisu zabilježeni u Akademijinu rječniku, smatra "bez potrebe načinjenim riječima" te predlaže zamjenu izrazom *iz zagađa* (Maretić 1924: 24, 109, 187).

Drugi je kriterij značenjski: T. Maretić (1924: 15) smatra da je prilog *dnevice* nepravilno upotrebljavati u značenju ponavljanja, u kojemu se upotrebljava i prilog *danomice* (tj. u značenju *svaki dan*); *dnevice* znači *licem na* (npr. *dnevice na Božić*, tj. *licem na Božić*, *na sam Božić*) te se može upotrijebiti u tome značenju. Osim toga, u tome je značenju zabilježen i u Akademijinu (1884-1886, II: 474) i Broz-Ivekovićevu rječniku (1901, I: 221).

6 Osim vremenskih priloga u novinskoj se građi vrlo učestalo javljaju i načinski (*bezobzirce*, *djelomice*, *doslovce*, *hametice*, *hotice*, *jatomice*, *kradomice*, *letimice*, *naizmjenice*, *namjerice*, *nasumce*, *naumce*, *naumice*, *nehotice*, *nemilice*, *pješice*, *poimence*, *pojedince*, *posebice*, *postrance*, *primjerice*, *redomice*, *silomice*, *sučelice*, *svesrdice*), dok se od mjesnih priloga potvrđuje samo *mjestimice*.

7 Budući da je T. Maretić bio urednik Akademijina rječnika (od šestog do dvanaestog sveska), taj je kriterij subjektivan.

Osječke novine pak potvrđuju uporabu priloga *dnevice* samo u značenju *svaki dan*: ...*da je čitav narod protiv njega, pa da ga se dnevice najžešće napada*. (NO, 1907., br. 191), *Njihovi listovi dnevice pišu, da nova magjarska vlada mora donijeti i moć za hrvatsku koaliciju*. (NO, 1910., br. 3).

Od preostalih triju vremenskih priloga potvrđenih u novinama, *isprvice*, *iznovice* i *skorice*, u Akademijinu (1892-1897, IV: 10-11, 272) i Broz-Ivekovićevu rječniku (1901, I: 418, 450) potvrđuju se samo prva dva, *isprvice* i *iznovice*. Može se stoga pretpostaviti da je takva uporaba u novinskom jeziku normativno prihvatljiva.

U suvremenoj jezikoslovnoj literaturi nema napomena o neprihvatljivosti spomenutih priloga. Potvrđuje to i S. Babić u *Tvorbi riječi u hrvatskome književnom jeziku* (2002: 559-560), navodeći da su *-ice* i *-imice* plodniji od ostala dvadeset i četiri dočetka za tvorbu priloga. Od vremenskih priloga S. Babić navodi *dnevice*, *danomice*, *časimice*, *časomice*, *isprvice*, *iznovice*, *prigodice* i *zgodimice*. U trima se suvremenim hrvatskim rječnicima neobilježanima smatraju prilozi *danomice* i *prigodice*, zastarjelicom se određuje prilog *dnevice*, oznakama *ekspresivno* i *rijetko* obilježen je prilog *godimice*, obilježjem književnoga jezika smatra se prilog *zgodimice*, a kod priloga se *danimice* i *neprestance* upućuje na oblike *danimice* i *neprestano*. Ni u jednome se suvremenom rječniku ne navode prilozi *isprvice*, *iznovice* i *skorice*. U suvremenoj se novinskoj građi potvrđuju prilozi *zgodimice* i *neprestance*, te najčešće *iznovice*: *Zgodimice je u glazbenim i dramskim predstavama HNK (Rossinijev Seviljski brijač, Lorcina Krvava svadba) svirao i gitaru, i to na pozornici*. (GS, 18. 7. 2012.), *Ali odgovornost bi trebala biti podijeljena, jer ne možemo mi radniku biti za vratom i neprestance ga nadgledati je li osiguran ili nije*. (GS, 10. 6. 2013.), *Naime, grofovski dvorac iznovice će postati službeni prostor za svečani čin sklapanja braka*. (GS, 20. 7. 2013.).

4.2.2. Prilozi *dnevno*, *tjedno*, *nedjeljno*, *mjesečno* i *godišnje*

Prilozi *dnevno*, *tjedno*, *nedjeljno*, *mjesečno* i *godišnje* nastali su popriloženjem pridjeva srednjega roda neodređenog oblika, a označuju da se što događa *svaki dan/tjedan/mjesec*, *svaku godinu* ili *jednom na dan/tjedan/mjesec/godinu*. U osječkim novinama, osim priloga *dnevno*, navedeni prilozi nisu učestali. Razlog se tomu može tražiti u normativnim ograničenjima štokavskih purista. Naime, N. Andrić (1911: 84) i V. Rožić (1913: 26, 46) priloge *mjesečno* i *godišnje* određuju kao germanizme nastale prema njemačkim priloziima *monatlich* i *jährlich*. Nepravilnima ih smatra i T. Maretić (1924: 15, 24, 55, 64) te umjesto njih preporučuje besprijedložne akuzativne izraze vremenske mjere (*svaki dan*, *svaki mjesec*) ili prijedložne akuzativne izraze s prijedlogom *na* (*na dan*, *na mjesec*, *na godinu*). Ni jedan od spomenutih priloga nije zabilježen ni u Broz-Ivekovićevu ni

u Akademijinu rječniku, a ne nalazimo ih ni prije, u Parčićevu rječniku (1901.). Usporedba uporabe prijedložnih izraza s prijedlogom *na* (*na dan*, *na mjesec*) i priloga *dnevno*, *mjesečno*... pokazuje kako se osječki novinski jezik samo djelomice pridržavao propisanih normi: dok su prijedložni izrazi s prijedlogom *na* i odrednicama većim od dana redovito u uporabi, odrednica se *dan* u izrazima s prijedlogom *na* upotrebljava iznimno te se u tome značenju redovito javlja prilog *dnevno*.

U trima se suvremenim rječnicima svi navedeni prilozi opisuju bez normativnih ograničenja, a i pogled u suvremenu novinsku građu pokazuje kako je uporaba priloga *dnevno*, *mjesečno*, *godišnje* mnogo učestalija u odnosu na prijedložne izraze s prijedlogom *na*.

5. Zaključak

Jezična je analiza pokazala kako je *Narodna obrana* početkom 20. stoljeća, unatoč nametanju nove vukovske jezične norme, svojim čitateljima mnogim obilježjima nastojala podastrijeti jezik zagrebačke filološke škole – jezičnu stilizaciju započetu *Branislavom*. Osim toga, dio se jezičnih obilježja može objasniti utjecajem njemačkoga jezika: prilozi na *-ice*, *-ce* odgovaraju njemačkim prilozi na *-wiese* i *-lich*, prilozi *mjesečno*, *godišnje* i još uvijek mogli su nastati prema njemačkim oblicima *monatlich*, *jährlich* i *immerhin*, a izrazi kao što su *često/češće puta* i *10 mjeseci staro dijete* prema njemačkim *oftmal* i *Jahre alt*. Utjecaj njemačkoga jezika ne čudi jer, kako je već spomenuto, početkom je 20. stoljeća njemačko novinstvo u Osijeku vrlo dobro razvijeno. Od tridesetih godina 20. stoljeća u Osijeku slabi utjecaj njemačkoga jezika, a poslije 1945. godine novinstvo na njemačkom jeziku živi još samo u malobrojnim listovima koje izdaju pripadnici nacionalnih manjina.

Nadalje, jezična je analiza ukazala i na veliku brigu i staroga i suvremenoga novinskog jezika za pravilnost hrvatskoga standardnog jezika, ali je istodobno potvrdila i osobitosti publicističkoga stila. Iako se veći dio jezičnih obilježja koja nisu u suglasju s normativnim određenjima hrvatskih vukovaca ne može smatrati obilježjem (samo) publicističkoga stila, jer se potvrđuju i u drugim stilovima, a osobito u djelima hrvatskih književnika koji su stvarali početkom 20. stoljeća zadržavajući jezična obilježja zagrebačke filološke škole, ipak se većom učestalošću u odnosu na jezik književnih djela prve polovice 20. stoljeća izdvajaju sljedeća obilježja vremenskih izraza:

- uporaba pokazne zamjenice *ovaj* u besprijedložnim izrazima vremenske točke radi postizanja aktualnosti (riječ je o vremenu koje je čitateljima blisko):
G. je Gutmann ovih dana gradski željeznički odbor potisnuo na stazu, koja

njegovom cilju vodi... (NO, 1902., br. 2), ...ni ovoga puta nije postignut sporazum... (HL, 1923. br. 3)

- nepravilna uporaba nadnevaka: *Utorak, 23. srpanj 1918. (HO, 1918., br. 164), ...da je 31. svibanj 1915. zadnji rok za povučenje tih banknota. (NO, 1913., br. 122), ...dokinut je sa 29. veljačom 1944. dosadašnji sustav nadničnih razreda i sa 1. ožujkom 1944. ustanovljen novi sa sedam nadničnih razreda. (HL, 1944., br. 58);*
- pisanje skraćenica u nadnevcima: *U subotu 21. ov. mj. pozvao je zapovjednik karabinjera k sebi dra Penovića... (HO, 1919., br. 122), ...i održe ondje 23. pr. mj. skupštinu... (HO, 1918., br. 147), Kada bude 23. prosinca t. g. priredjeno »božićno drvce«, podielit će se kupljene stvari. (NO, 1902., br. 3), Vrhovno se zapovjedništvo dne 29. listopada o. g. obratilo na vrhovnu vojnu komandu savezničkih vojska... (HO, 1918., br. 254), ...predstavljale su se 15. stud. t. g. dvie predstave Oskara Wilde. (NO, 1902., br. 5);*
- prepletanje genitivnih i akuzativnih oblika: *...a ovaj su ga puta hrvatski zastupnici dovoljno pobili svojim govorima. (NO, 1902., br. 10), Dan prije bile su blagajne zadnji puta otvorene... (NO, 1910., br. 190), Izašao je prvi puta 1927. godine... (HL, 1944., br. 59), ...nastupit će svaki puta i isto završno stanje. (HL, 1936., br. 41)*
- uporaba prostornih priloga u vremenskom značenju: *U celosti ne razlikuje se taj program od programa radikalno-neprednjačkih vlada od g. 1900. ova-mo (NO, 1902., br. 3), Jučer poslije podne, daleko prije nego li su se zvona oglasila na sprovod, (...) sakupile se... (NO, 1910., br. 18), Dok su prije kamatnjaci za dugoročne i kratkoročne zajmove pokazivali usporedni razvitak, od unatrag jedne godine razvitak je skroz drugi. (HO, 1931., br. 7), ...čiju je desetogodišnjicu smrti otrag par mjeseci proslavila i naša štampa... (HL, 1924., br. 231), ...društvo posjeduje i svoju biblioteku i unatrag par godina i svoju čitaonicu u gimnazijskoj zgradi. (HL, 1936., br. 80)*

Želja za privlačenjem pozornosti što većeg broja čitatelja, čime se osigurava budućnost izlaženja novina, zajedničko je obilježje novina svih razdoblja. Posljedica je toga objavljivanje aktualnih, zanimljivih i provokativnih vijesti, kao i uporaba različitih stilskih i jezičnih sredstava kojima će se zadržati stari čitatelji i privući pozornost novih. Potvrđuje se to i u oblikovanju jezika i stila osječkih novina različitih razdoblja.

LITERATURA

1. Andrić, Nikola. 1911. *Branič jezika hrvatskoga*. Zagreb: Kraljevska zemaljska tiskara.
2. Anić, Vladimir. 2003. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
3. Babić, Stjepan; Brozović, Dalibor; Moguš, Milan; Pavešić, Slavko; Škarić, Ivo; Tetak,

- Stjepko. 1991. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU, Globus.
4. Babić, Stjepan. 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Zagreb: Globus, HAZU.
 5. Barić, Eugenija; Hudeček, Lana; Koharović, Nebojša; Lončarić, Mijo; Lukenda, Marko; Mamić, Mile; Mihaljević, Milica; Šarić, Ljiljana; Švačko, Vanja; Vukojević, Luka; Zečević, Vesna; Žagar, Mateo. 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena, Školske novine.
 6. Broz, Ivan; Iveković, Franjo. 1901. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Štamparija Karla Albrechta.
 7. Divković, Mirko. 1889. *Hrvatska sintaksa za školu*. Zagreb: Tisak Dioničke tiskare.
 8. Florschütz, Josip. 1940. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika za srednje i slične škole*. Zagreb: Izdanje naklade Školskih knjiga i tiskanica Banovine Hrvatske.
 9. Frančić, Andela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
 10. Hergešić, Ivo. 2005. *Hrvatske novine i časopisi do 1848. Hrvatske sudbine*. Zagreb: Exlibris. Dostupno na URL: http://www.exlibris.hr/Hergi_Gajeve_novine.pdf. Pristupljeno: 17. listopada 2013.
 11. Horvat, Josip. 2003. *Povijest novinstva Hrvatske 1771-1939*. Zagreb: Golden marketing i Tehnička knjiga.
 12. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, 2004. Zagreb: EPH, Novi Liber i Jutarnji list.
 13. Ivšić, Stjepan. 1970. *Slavenska poredbena gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
 14. Malbaša, Marija. 1978. *Povijest tiskarstva u Slavoniji*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
 15. Maretić, Tomo. 1888. Hrvatskosrpski adverbni na ice, ce, ke, U: *Rad JAZU*, knj. 96, Zagreb: Matica hrvatska.
 16. Maretić, Tomo. 1924. *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik za sve one, koji žele dobro govoriti i pisati književnim našim jezikom*. Zagreb: JAZU.
 17. Maretić, Tomo. 1963. *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
 18. Mlikota, Jadranka. 2011. O početku osječkoga novinstva na hrvatskom jeziku. *Filologija* 56, Zagreb, str. 83-110.
 19. Novak, Božidar. 2005. *Hrvatsko novinsko u 20. stoljeću*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
 20. Obađ, Vlado. 1989. *Slavonska književnost na njemačkom jeziku*. Osijek: Izdavački centar Revija.
 21. Parčić, Dragutin. 1901. *Rječnik hrvatsko-talijanski*. Zagreb: Artresor studio. 1994.
 22. Pavešić, Slavko, ur. 1971. *Jezični savjetnik s gramatikom*. Zagreb: Matica hrvatska.
 23. Rišner, Vlasta; Glušac, Maja. 2011. *Kroz mijene i dodire publicističkoga stila*. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku.
 24. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1880.-1976., knj. I-XXIII, Zagreb: JAZU.
 25. Rožić, Vatroslav, 1913. *Barbarizmi u hrvatskom jeziku*. Zagreb: Knjižara L. Hartmana.
 26. Silić, Josip; Pranjeković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
 27. Šonje, Jure, ur. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Školska knjiga.

28. Turk, Marija. 2002. Tvorbene značajke kalkova. *Fluminensia* 14, br. 1, str. 47-66.
29. Veber, Adolfo. 1871. *Slovnica hrvatska za srednja učilišta*. Zagreb.
30. Vinaj, Marina. 1993.-1995. Branislav – prve osječke novine na hrvatskom jeziku. U: *Osječki zbornik*, br. 22-23, Muzej Slavonije Osijek, Osijek, str. 245-255.
31. Vinaj, Marina. 1998. *Povijest osječkih novina 1848.-1945*. Katalog izložbe, Osijek: Muzej Slavonije Osijek.
32. Vinaj, Marina. 2003. Građa za bibliografiju osječkih novina 1848.-1945. *Knjižničarstvo: Glasnik Društva knjižničara Slavonije i Baranje*, br. 1-2, str. 7-35.

Summary

Maja Glušac
NEWSPAPERS OF OSIJEK, THEN AND NOW

The beginning of journalism in Osijek marks the year 1848, when Osijek gained it's first newspaper, printed in German language (*Der Volksredner für Vaterland, Freiheit und Gesetz, für Kunst, Gewerbe und Wissenschaft*), while the first newspaper in Croatian language was not printed until the year 1878. In the paper, the features of newspapers printed in Osijek during the first half of the 20th century (*Narodna obrana* which in 1914 changed it's name to *Hrvatska obrana; Hrvatski list*) are described. Through comparison with contemporary newspaper material of Osijek, the similarities and the differences of newspaper language and style are shown and compared, as well as the distinctiveness of style, caused by linguistic and extra – linguistic reasons: the expressions of time significance and newspaper headlines.

Keywords: newspapers of Osijek, newspaper headlines, expressions of time significance, temporal contributions